VASILE BAHNARU
Institutul de Filologie
(Chişinău)

FUNCŢIA POETICĂ A POLISEMIEI ÎN POEZIA LUI GRIGORE VIERU

Încă de la primele sale poezii, poetul Grigore Vieru a surprins cititorul autohton prin simplitatea, prospeţimea versului şi prin complexitatea gândului exprimat în poemele sale. Această coexistenţă, paradoxală la prima vedere, a simplităţii şi complexităţii în versul lui Grigore Vieru se datorează, în primul rând, talentului său poetic nativ şi, în al doilea rând, capacităţii sale inegalabile de mânuire a limbajului literar simplu, lipsit de unităţi neologice şi de ornamente poetice inutile. Încă Mihai Eminescu sublinia că lexicul, inclusiv limba română în genere, este bogat nu atât prin numărul de elemente lexicale, cât prin polisemantismul acestora. În această ordine de idei, urmează să constatăm că Grigore Vieru a ştiut să valorifice din plin această calitate a limbii române, reuşind să exprime cu multă măiestrie poetică cele mai intime şi mai profunde sentimente ale spiritului nostru naţional.

În cele ce urmează vom încerca să demonstrăm cum poetul Grigore Vieru reuşeşte să obţină inefabile efecte stilistice făcând uz de toată gama polisemiei unor unităţi lexicale dintre cele mai simple, mai cunoscute, care beneficiază de cea mai mare frecvenţă în poezia lui Grigore Vieru, inclusiv în limba română.

În situaţia în care poezia lui Grigore Vieru poate fi definită, în ansamblu, drept o sinteză de teme tradiţionale ale liricii româneşti, sublimate în cel mai original mod în forme de o simplitate dezarmantă, ea poate fi calificată, în special cea de până la 1989, drept o poezie a unui mesaj ascuns, încifrat, secret, tainic, ca urmare a extinderii valenţelor semantice, inclusiv a polisemiei, ale unor vocabule simple, inofensive, concludent fiind în această ordine de idei polisemantismul unor unităţi lexicale de tipul *mamă*, *patrie*, *fântână*, *sat*, *ţară*, *izvor* etc., care ajung, graţie polisemantismului lor exploatat cu mare virtuozitate de poet, să fie sinonimizate cu numele propriu **România**. În acest context, este edificatoare următoarea mărturisire a poetului dintr-un interviu: *Dacă visul unora a fost ori este să ajungă în Cosmos*, *eu viaţa întreagă am visat să trec Prutul*. Astfel, de exemplu, în poezia lui Grigore Vieru, chipul **mamei** se relevă în calitate de simbol mesianic al Patriei, al Limbii Române, ori de „jertfă”de întemeiere sau zidire.

Din dorinţa de refacere a echilibrului originar, paradiziac, poetul creează o poezie cu imagini meditative emoţionante, purificate de balastul verbal şi de invenţii poetice avangardiste. Astfel, *mama*, *izvorul*, *pământul*, *satul* şi *casa* capătă în lirica lui Grigore Vieru semnificaţia unor toposuri sacre, în termenii propuşi de Mircea Eliade în *Sacrul şi profanul*, a unor arhetipuri, în terminologia academicianului Mihai Cimpoi, iar imaginea mamei, care se cristalizează din poeziile sale, capătă aceeaşi valoare de fiinţă însufleţitoare a acestor toposuri sau arhetipuri. Dramatismul şi organicitatea versurilor sale sunt semnul unui înalt patriotism liric pe care, din păcate, abia acum îl receptăm în tot tragismul său. Citătm cu această ocazie poezia *Făptura mamei*: *Uşoară*, *maică*, *uşoară*,/ *C-ai putea să mergi călcând*/ *Pe semineţele ce zboară*/ *Între ceruri şi pământ*.// *În priviri c-un fel de teamă*,/ *Fericită totuşi eşti*./ *Iarba ştie cum te cheamă*,/ *Steaua ştie ce gândeşti*. De altfel, imaginea *semineţele care zboară* între *ceruri şi pământ* este de o prospeţime extraordinară şi exprimă candoarea originară a omului şi a universului în genere. Tentativa de reconstituire

BDD-A6908 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:01 UTC)

a armoniei originare, de identificare poetică a clipei siderale capătă, în poezia *Ca prima oară*, dimensiuni duble de poem sacru şi de muzică divină: *Merg pe pământ*/ *Şi sun ca vioara*./ *Toate îmi par că sânt*/ *Prima oară*./ *Ca un copil*/ *Aştept dimineaţa*,/ *Până la lacrimi*/ *Mi-e dragă viaţa*./ *Orice splendoare*/ *Mă doare*,/ *Mă doare-această floare*/ *Şi frumuseţea ta*,/ *Şi frumuseţea ta!*/ *Şi-această zi*/ *Ce mâine nu va mai fi*,/ *Nu va mai fi!*/ *Înfiorat spun mama şi tata*/ *De parcă îmi văd părinţii*/ *Prima dată*./ *Ca un copil*/ *Aştept dimineaţa*,/ *Până la lacrimi*/ *Mi-e dragă viaţa*./ *Când mă cuprinzi*/ *Tremur*, *ah*, *toată*,/ *De parcă-aş iubi*, *iubi*/ *Prima dată*./ *Ca un copil*/ *Aştept dimineaţa*,/ *Până la lacrimi*/ *Mi-e dragă viaţa*. Este evident că Vieru vrea să comunice un mesaj, astfel, vorbind de mama îndurerată, care este fantasma esenţiala în poezia lui, el are în vedere îndurerata Basarabie. În lirica lui Grigore Vieru femeia – în ipostaza mamei – este înfăţişată atât uman, cât şi din perspectivă astrală, cerească, aspectul uman fiind preponderent. O altă entitate, căreia poetul i se adresează cu aceeaşi reverenţă este satul. Pentru Grigore Vieru, acesta este Marele Învăţat, care l-a deprins cu dorul de casă, dorul de câmp, dorul de lume şi cel de ţară şi acest cuvânt simplu, banal chiar, capătă, prin mutaţii semantice de natură metaforică, dimensiuni lirice inefabile. Aşa ne putem explica prezenţa, ca refren, aidoma unui murmur de dor şi jale, a apelativului (la finalul fiecăreia din cele trei strofe), prin intermediul căruia se recunoaşte calitatea spirituală a acestei entităţi: *Satule*, *floare de zori*,/ *m-ai deprins a fi cu dor*,/ *... Satule*, *drag*, *satule*,/ *Mare învăţatule!*// *Satule*, *floare de sară*,/ *M-ai deprins cu dor de ţară*,/ *Satule*, *floare minune*,/ *M-ai deprins cu dor de lume!*/ *Satule*, *drag*, *satule*,/ *Mare învăţatule*!// *Satule*, *floare de-a noastră*,/ *M-ai deprins cu dor de casă*,/ *Satule*, *floare de câmp*,/ *M-ai deprins frumos să cânt*!/ *Satule*, *drag*, *satule*,/ *Mare învăţatule!* (Satule). Ca şi Blaga odinioară, Grigore Vieru declară că „veşnicia s-a născut la sat”: *Aici*, *în amurg pe faţă*, *ah*, *simţi*/ *suflarea veciei*// *Caldă şi odihnitoare*/ *ca suflarea Mioriţei*. (Satul meu).

Sunt de părerea că cea mai reprezentativă calitate a poeziei lui Grigore Vieru rezidă în unitatea stilistică, expresivă, secundată de o pietate ieşită din comun pentru limba română, sentiment ce îşi are originea în simţirea românească şi un acut respect pentru valorile spirituale româneşti. Astfel, când tratează tema gravă a sacrificiului personal, poetul recurge la ritmul lent, străvechi, al doinei şi în această ţesătură poetică originală nimic nu se repetă, nimic nu este cunoscut în prealabil, întrucât versul său dispune de o tensiune impresionantă, un mod de rostire neaşteptată care produce efecte imediate, fără a apela la simbolistică postmodernistă, cu desăvârşire inutilă într-un context, ca cel din poemul *Doină*: *Eu mor pe cruce pentru ea*,/ *Iar lumea hohoteşte rea*./ *Nici nu ştiu*, *iată*, *în chinul meu*,/ *De-am mai trăit*!/ *Vesteşte-L*, *mamă*, *pe Dumnezeu*/ *Că am murit*!/ *Din pâine iau*, *să pot zbura*,/ *Cât de pe flori albina ia*./ *Dar tot eu sunt şi judecat*/ *Că*, *trândăvind*, *m-am îmbuibat*./ *Nici nu ştiu*, *iată*, *în chinul meu*,/ *De-am mai trăit*!/ *Vesteşte-L*, *mamă*, *pe Dumnezeu*/ *Că am murit*!/ *Ajuns-am a umbla mereu*/ *În braţe cu mormântul meu*./ *Şi nu ştiu unde să-l mai pun*/ *Să am un somn mai lin*, *mai bun*./ *Nici nu ştiu*, *iată*, *în chinul meu*,/ *De-am mai trăit*!/ *Vesteşte-L*, *mamă*, *pe Dumnezeu*/ *Că am murit*!

Poetul este un mânuitor perfect al tehnicii lirice, aceasta având rădăcini împlântate adânc în creaţia folclorică, pătrunde în esenţa universului şi a trăirilor sufleteşti. Şi de această dată simplitatea şi profunzimea versului se întemeiază pe polisemia unor vocabule de tipul *a fugi*, *dragă*, *pădure*, *codru*, *a se ascunde*, *a smulge*, *a găsi*, *a ara*, *a semăna*, *grâu*, *pâine*, *a ciopli*, *corabie*, *amurg*, *stâncă*, *a pleca*, *mare*, *a uita*, *stejar*, *prăvălit*, *clătinat*, *apă*, *adânc*, *lună*, *stea*, *a răsări*, *a înfrunzi*. O probă edificatoare în această ordine de idei este poemul *Pădure*, *verde pădure*, elaborat în conformitate cu structura circulară a basmului popular şi cu melodicitatea sfâşietoare a cântecului popular, particularitate specifică virtuozităţii poetice a lui Grigore Vieru: *Draga i-a fugit*. *Cu altul*./ *S-a ascuns în*

BDD-A6908 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:01 UTC)

codru. *Uuu*!/ *El a smuls pădurea toată*,/ *Însă n-a găsit-o*, *nu*.// *El a smuls pădurea toată*/ *Şi s-o are începepu*./ *Şi-a arat pădurea toată*,/ *Însă n-a găsit-o*, *nu*.// *Semănă pădurea toată*,/ *Din grâu pâine a gătit*/ *Şi-o corabie-şi cioplise*/ *Din stejarul prăvălit*.// *Şi-o corabie-şi cioplise*/ *Şi-n amurgul greu*, *de stânci*,/ *A plecat pe mări*, *s-o uite*,/ *Clătinat de ape-adânci*.// *A plecat pe mări*, *s-o uite*./ *Dar sub lună*, *dar sub stea*,/ *Răsărea la loc pădurea*,/ *Iar corabia-nfrunzea*.

În acelaşi timp, pentru Grigore Vieru, noţiunea „poet" este purtătoare a unor semnificaţii profund naţionale, acesta fiind, în conştiinţa neamului, purtătorul de datini, de însemne şi tradiţii milenare, depozitarul spiritualităţii generale şi al armoniei iniţiale, moment care traversează cea mai mare parte a poemelor sale. Tocmai din această conştiinţă îşi trage originea excepţionala sa forţă de persuasiune, cu un accent eminamente de natură tragică. Întru susţinerea celor afirmate este edificator poemul *Casa părintească*: *Ascultaţi-mă*, *surori*, *pe mine*,/ *Şi voi*, *fraţii mei*, *ce vă sfădiţi*: *E păcat*, *nu-i drept şi nu e bine*/ *Să vinzi casa care te-a-ncălzit*./ *Bani ne-ar trebui la fiecare*,/ *Toţi avem copii şi vremea-i grea*./ *Însă cum să vinzi fereastra oare*,/ *Cea la care maica te-aştepta*?!/ *Casa părintească nu se vinde*,/ *Nu se vinde tot ce este sfânt*./ *Din atâtea lucruri dragi şi sfinte*/ *Ochii mamei încă ne privesc*./ *O vom da şi vor schimba lăcata*/ *Şi vor pune şi ferestre noi*./ *Şi trecând pe lângă ea vreodată*,/ *Va privi ca la străini la noi*.// *Casa părintească nu se vinde*,/ *Nu se vinde tot ce este sfânt*./ *Din atâtea lucruri dragi şi sfinte*/ *Ochii mamei încă ne privesc*./ *Vom pleca şi noi cândva din viaţă*/ *Şi părinţii sus ne-or întreba*/ *Ce mai face casa lor cea dragă*,/ *Cine are grijă azi de ea*. De altfel, casă părintească este asociată cu Patria însăşi şi devine, în poezia lui Vieru, o existenţă în jurul căreia gravitează tot micro- şi macrocosmosul uman, iar acestuia i se atribuie o pondere mitică şi se transformă în spaţiu în care, întors din lume, „eşti alb de duminică". Cu alte cuvinte, casa copilăriei devine centrul existenţei umane, spaţiul de joncţiune al tuturor durerilor şi bucuriilor omeneşti, iar satul natal, acesta de când lumea, constituie spiritul naţional al tuturor timpurilor, raţiunea existenţială a neamului românesc. Ideea în cauză este sugerată de *arbori*, *izvoare*, *vatră*, *ulişe*, *munţi* etc., toate aceste elemente contribuind la transformarea amintirilor în realitate palpabilă: *Scot apă*./ *Mă uit în fântână*/ *Ca în istorie*./ *Strig şi mi se răspunde*,/ *Vântul suflă curat*/ *Dinspre munţi*,/ *Te poţi vedea în el*/ *Ca-n oglindă*…. În fine, poetul, rostind, ca în miturile populare, aceste adevăruri primordiale, consideră, în poemul *Între Orfeu şi Hristos*, că misiunea lui şi-a atins ţinta: *Pentru că a văzut*, *ochiul meu a murit*./ *Lacrima*: *piatră funerară*/ *Pe mormântul ochiului meu*./ *Va veni alt cer*./ *În altă lume se va deschide*/ *Ochiul meu*, *dând piatra la o parte*. Întrucât poetul nu este tentat să descrie, nici să picteze în peisaj, ci să sugereze anumite stări subiective, el apelează la metafora impresivă pentru a sugera spiritul baştinei sale, unde răposaţii sunt chipuri care se văd doar cu sufletul şi fac legătura cu fondul abisal din istoria neamului nostru: *Oamenii la noi*/ *Primăvara*/ *Scot din malul Prutului*/ *Lut pentru casă*:/ *Îi scot pe străbunii noştri*/ *Prefăcuţi în lut*./ *Pe urmă*/ *Frământă*, *dureros*, *lutul*/ *Până când le sângeră picioarele*./ *Apoi*/ *Femeile pictează pe horn*/ *Cocoşi şi flori stilizate* (*Casă*).

Am putea spune că poezia lui Grigore Vieru de până la 1989 se produce într-un cadru domestic-naturist, la intersecţia dintre Casa ocrotitoare şi Natura mângâietoare. Când îşi abandonează matricea, casa părintească, poetul, ca un fiu risipitor, are mustrări de conştiinţă, se acuză de ingratitudine şi îi cere iertare casei „de pe margine de Prut", pe care a văduvit-o de prezenţa lui şi de aceea a Mamei. Cum am putea explica altfel această autentică elegie filială din *Casa mea*, exprimată, aparent, în versuri naive şi cuvinte banale: *Tu mă iartă*, *o*, *ma iartă*,/ *Casa mea de humă*, *tu*,/ *Despre toate-am scris pe lume*,/ *Numai despre tine nu*.// *Să-ţi trag radio şi lumină*/ *Ţi-am făgăduit cândva*/ *Şi că fi-vom împreună*/ *Pieptul meu cât va sufla*.// *Dar prin alte case*, *iată*,/ *Eu lumina o presor*,/ *Alte case mă*

BDD-A6908 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:01 UTC)

ascultă/ *Când vorbesc la difuzor*.// *Ți-am luat-o și pe mama*/ *Și-ați rămas acuma*, *ia*,/ *Vai*, *nici tu în rând cu lumea*/ *Și nici orăsancă ea*.// *Las*' *că vin eu cu bătrâna*/ *Și nepotul o să-l iau*/ *Care pe neprins de veste*/ *Speria-va-ți bezna*: „*Hau*!"// *Și vei râde cu băiatul*/ *Ca doi prunci prea mititei*,/ *Și vei plânge cu bătrâna*/ *De dor*, *ca două femei*.// *Și vei tace lung cu mine*/ *Cu văz tulbur și durut*,/ *Casă văduvă și tristă*/ *De pe margine de Prut*. Mai întâi, să evidențiem prospețimea și profunzimea versului „cu văz tulbur și durut", iar apoi să constatăm naturalețea analogiei practicate de autor: întrucât Casa este leagănul copilăriei și însoțește omul pe parcursul întregii vieți, e natural ca ea să fie umanizată, în viziunea accentuat folclorică a poetului, din care considerente poetul îi vorbește ca unei ființe iubite sau neveste părăsite de bărbatul rătăcitor prin alte așezări; și îi promite, drept compensație, bucurii de ocazie.

Poetul, practicând un polisemantism spiritualizat, obține un lirism polivalent pentru substantivul *mamă* care, prin similitudine semantică, devine un simbol al patriei, inclusiv al României, al cuvântului, al logosului sau al limbii române în genere, al demnității naționale românești, iar sensul primar al vocabulei *mamă* se extinde până la dimensiunea semantică de zeitate, de ființă protectoare, de dor, de jertfă a zidirii etc. Cu alte cuvinte, poetul, în pofida cenzurii sovietice practicată cu ardoare de unele cozi de topor autohtone, a reușit să valorifice cu deosebită măiestrie subtilitățile profunde ale limbii române, fără a provoca motive de a fi culpabilizat de intenții naționaliste sau filoromânești. În poemul *De leagăn*, Grigore Vieru reușește să profileze, pe același plan cu chipul sfânt al mamei, icoana emblematic românească a lui Mihai Eminescu: *Hai*, *puiu*, *nani-na*,/ *Că mama te-a legăna*,/ *Că mama te-a legăna*,/ *Pe obraji*, *pe geana sa*;/ *Pe un spic frumos de grâu*/ *Și pe val adânc de râu*,/ *Pe-amiros de măr*, *pe-o stea*,/ *Pe-o crenguță de saşla*;/ *Pe răsuflet cald de doină*/ *Și pe tremur lin de horă*,/ *Pe ram verde de stejar*,/ *Pe coamă de armăsar*;/ *Pe doi faguri dulci*, *mustoşi*,/ *Într-un clopot de strămoşi*,/ *Pe-amintirea lui bunicu*,/ *Pe nesomnul lui tăticu*;/ *Pe un vers de Eminescu*,/ *Pe pământul ce-l iubescu*,/ *Să-l iubești și tu așa*,/ *Hai*, *puiu*, *nani-na*. Eroul liric al lui Grigore Vieru se vede nemuritor, ca feți-frumoșii din poveste sau ca haiducii de odinioară, sfidează moartea și numai suferința patriei-mamă îi îndurerează sufletul, așa cum afirmă în poemul *Doin*ă: *De moarte nu mă tem*,/ *Mă tem de suferința mamei*/ *De o vedea că nu-s*./ *De moarte nu mă tem*,/ *Dar cine*, *cine*, *dulceo*,/ *Iubi-te-va mai mult*?// *De moarte nu mă tem*,/ *Dar cum să-mbrace sufletu-mi*/ *Celalt*, *al bolții trup*?/ *Căci sus e nesfârşit adâncul*,/ *Iar sufletu-mi e doară*/ *Cât ochiul tău cel umed*.// *De moarte nu mă tem*,/ *Mă tem să nu apese trupu-mi*/ *Suflarea de izvor*./ *De moarte nu mă tem*,/ *Dar cântă pasărea pe ram*/ *și lunca nu mă ştie*. Mai mult, poetul manifestă o atitudine sfidătoare față de moarte, cuvântul respectiv fiind împovărat cu o multitudine de sensuri și conotații, astfel încât moartea pentru el este o inexistență, un antiom, o neființă fără mamă și fără copii, o lipsă de perspectivă, așa cum constată, cu inflexiuni lamentabile, pline de compasiune, de milă nedisimulată și lipsite de ură sau de dispreț, în poemul de mai jos: *Nu am*, *moarte*, *cu tine nimic*,/ *Eu nici măcar nu te urăsc*/ *Cum te blestemă unii*, *vreau să zic*./ *La fel cum lumina pârăsc*./ *Dar ce-ai face tu și cum ai trăi*/ *De-ai avea mamă și-ar muri*?!/ *Ce-ai face tu și cum ar fi*/ *De-ai avea copii și-ar muri*?!/ *Nu am*, *moarte*, *cu tine nimic*./ *Eu nici măcar nu te urăsc*./ *Vei fi mare tu*, *eu voi fi mic*./ *Dar numai prin propria-mi viață trăiesc*./ *Nu frică*, *nu teamă* –/ *Milă de tine mi-i*./ *Că n-ai avut niciodată mamă*./ *Că n-ai avut niciodată copii*.

În viziunea poetului *mama*, *patria* și chiar *piatra*, ca simbol al dăinuirii noastre pe acest plai, sunt sinonime, având aroma și culoarea pâinii calde, fiind în același timp elementele primordiale ale existenței noastre ca neam și ca ființe umane în procesul firesc de alternare a zilei cu noaptea: *Piatra asta e o pâine caldă*./ *Vântul ăsta e un vin domnesc*./ *și pelinul – busuioc sălbatic*. // *Vine ziua aurindu-mi pâinea*./ *Vine seara aromindu-mi*

BDD-A6908 © 2010 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:01 UTC)

vinul./ *Vine mama îndulcindu-mi gândul*. (*Patria*). Tot pe linia primordialităţii, a originii adamice se înscrie şi poezia *Dar mai întâi*, în care **omul** e identificat cu elementele şi fenomenele dătătoare de viaţă şi de continuitate pe aceste meleaguri – *sămânţa*, *tunetul*, *ploaia*, *lumina*, *osul fratern*, *brăzdarul*, *doina*, *pământul strămoşesc*: *Dar mai întâi*/ *să fii sămânţă*./ *Tunet să fii*./ *Ploaie să fii*./ *Lumină să fii*./ *Să fii os*/ *de-al fratelui tău*/ *retezat de sabia duşmană*./ *Brăzdar să fii*./ *Doină să fii*/ *Ca să ai dreptul*/ *a săruta acest pământ*/ *îndurerat*/ *de-atâta rod*. Pentru poet mâna **Mamei-Patrii** este coroană-mpărătească pe fruntea fiului, ca simbol al vechimii şi dăinuirii noastre în perimetrul carpatic-danubian-nistrean: *Când m-am născut*, *pe frunte eu*/ *Aveam coroană-mpărătească*:/ *A mamei mână părintească*,/ *A mamei mână părintească*.// *Duios*, *o*, *mâna ei întâi*/ *Cu mâna dragei mele fete*/ *S-au întâlnit la mine-n plete*,/ *S-au întâlnit la mine-n plete*.// *Copii am*. *Dar şi-acum*, *când*/ *Vin zorii noaptea s-o destrame*,/ *Găsesc pe frunte mâna mamei*,/ *Găsesc pe frunte mâna mamei*.// *O*, *mâna ei*, *o*, *mâna ei*,/ *O*, *mâna ei*, *ca ramul veşted*,/ *A-mbătrânit la mine-n creştet*,/ *A-mbătrânit la mine-n creştet*. Poetul ajunge să explice tăcerea *Mamei-Patrii* prin comparaţii de o inegalabilă intensitate lirică: *Tăcută*/ *Eşti*, *draga mea mamă*,/ *Tăcută*.// *Ca mierla*/ *Ce-nhamă*, *deshamă*,/ *Ca mierla*.// *Ca frunza*/ *Când merge la coasă*,/ *Ca frunza*.// *Ca iarba*/ *Când şade la masă*,/ *Ca iarba*.// *Ca steaua*/ *La moară când duce*,/ *Ca steaua*.// *Ca piatra*/ *Ce-aminte-şi aduce*,/ *Ca piatra*. (*Tăcerea mamei*). În poezia lui Grigore Vieru mama este, aşadar, un simbolul polivalent şi polisemantic, care produce reverberaţii nebănuite de suflet românesc: *Pe izvor cu val de verde*/ *Suflet sună*, *gând se vede*./ *Tot ce-i veşnic şi frumos*,/ *Ce-i frumos*, *e domnesc os*!/ *Pe izvor cu val de bine*/ *Doină creşte*, *dor tot vine*./ *Tot ce-i dor e neuşor*,/ *Chiar de vine pe izvor*! (*Izvorul mamei*); *– Pe fag dulce-amărât*/ *Arde*, *mamă*, *alba-ţi stea*,/ *Te uitaşi la ea atât*/ *Încât semeni azi cu ea*.// *Ziua*, *noaptea*, *la apus*,/ *Ardeţi către tot ce-i sfânt*,/ *Luminând pe rând de sus*/ *Faţa cestui vechi pământ*.// *– Ardem*. *Căci în lung şi-n lat*/ *Nu-i mai tragic nenoroc*:/ *Stea cu foc înstrăinat*/ *şi durere fără loc*. (*Steaua mamei*). În plus, simbolul mamei, ca şi pământul matern, este de natură salvatoare şi de origine mitică, asociindu-se, într-un fel, cu geniul orfeic: *Să cânte pot* (*credeam*) *şi şarpii*./ *I-am pus ca grave strune harpii*,/ *Alăturea de coarda poamei*/ *şi sfântul fir de păr al mamei*./ *Cu harpa stam sub mere coapte*./ *Ei blând cântau*. *Ci-n neagra noapte*,/ *Trecând prin codru*, *singuratec*,/ *Ei prinse-a şuiera sălbatec*,/ *Săreau să-mi muşte mâna*, *faţa*,/ *Să-i sugă cântecului viaţa*./ *Sunai al mamei păr sub cetini*,/ *Veniră-n fugă-atunci prieteni*./ *Când mă trezisem ca din vise*,/ *Văzui c-o strună-ncărunţise*. (*Harpa*). Atunci, când românii basarabeni erau supuşi rusificării şi mancurtizării, această politică nu însemna altceva decât *uitarea cuvântului mamei*, realitate surprinsă veridic de poetul Grigore Vieru chiar în cunoscutul poem ce poartă titlul *Cuvântul Mamei*: *Pruncii îl zuruie*./ *Bătrânii îl visează*./ *Bolnavii îl şoptesc*./ *Munţii îl gândesc*./ *Fricoşii îl strigă*./ *Orfanii îl lacrimă*./ *Răniţii îl cheamă*./ *Iar ceilalţi îl uită*./ *O*, *Mamă*! *O*, *Mamă*!

Uneori, poetul este dominat chiar de conjugarea „paradoxurilor planetare”, dar îşi manifestă această preocupare în inconfundabilul, intimul şi profundul său mod liric: *Prin văi cu ierbi de brumă turma*/ *Îşi paşte tragic sieşi urma*.// *În fluier intră frigul*, *ura*,/ *Pe unde a ieşit căldura*.// *şi-n loc de frunze*, *pe meleaguri*,/ *Din cosmos curg foşniri de steaguri*.// *Visarea creşte*, *cerul scade*,/ *Pe mări deodată Newton cade*.// *Mistreţul roade doina veche*,/ *Se trage crucea de ureche*.// *şi-mi alipesc*, *uitând necazul*,/ *De steaua cea de pradă-obrazul*. (*Paradoxuri planetare*) sau *Copiii leşină*, *nu-i bine*,/ *Şi moarte picură din nori*./ *Şi chiar izvorului îi vine*/ *Un fel de greaţă uneori*./ *Atâtea vorbe şi minciuni*,/ *Atâtea seci promisiuni*!/ *De ce-ai dat*, *Doamne*, *grai la om*,/ *Iar nu la floare şi la pom*?!/ *A prins a înălbi*,/ *Precum ninsorile*,/ *Şi tinereţea mea*!/ *Mai bine ar vorbi*/ *În lume florile*,/ *Iar omul ar tăcea*!/ *E falsă mila ori e mută*,/ *Iar crucea de la piept e joc*./ *În moarte tot mai mulţi*

BDD-A6908 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:01 UTC)

se mută,/ Vazând că-n viață nu au loc./ Atâtea vorbe şi minciuni,/ Atâtea seci promisiuni!/ De ce-ai dat, Doamne, grai la om,/ Iar nu la floare şi la pom?!/ A prins a înălbi,/ Precum ninsorile,/ Şi tinerețea mea!/ Mai bine ar vorbi/ În lume florile,/ Iar omul ar tăcea! (*De ce-ai dat, Doamne, grai la om*).

Şi dacă a venit vorba despre paradoxurile planetare, să nu uităm că Grigore Vieru este înzestrat cu harul divin de a transforma în poezie chiar şi lucrurile banale, apoetice în aparență, aşa cum procedează în poezia *Formular*, care, prin profunzimea sincerității şi lirismului, produce în suflet regrete şi inacceptare categorică a pierderii oamenilor dragi: *– Numele şi prenumele ?/ – Eu.// – Anul de naştere ?/ – Cel mai tânăr an:/ Când se iubeau/ părinții mei.// – Originea ?/ – Ar şi samăn/ Dealul acel din preajma codrilor./ Ştiu toate doinele.// – Profesiunea ?/ – Îmi iubesc plaiul. // – Părinții ?/ – Am numai mamă. // – Numele mamei ?/ Mama. // – Ocupația ei ?/ – Aşteaptă.// – Ai fost supus/ judecății vreodată ?/ – Am stat nişte ani închis:/ în sine.// – Rubedenii peste hotare ai ?/ – Da. Pe tata. Îngropat/ în pământ străin. Anul 1945*.

Poetul şi-a creat, aşadar, o mitologie personală, în care chipul mamei este pilonul existențial al poeziei sale, suficient fiind să constatăm că din trei poezii una are ca motiv poetic figura mamei, care, în creația lui Grigore Vieru, capătă dimensiuni ideale şi polivalente, realitate determinată de un fapt biografic tragic: poetul nu şi-a cunoscut părintele, mort în război, din care cauză el şi-a orientat energia integrală a sentimentelor filiale în direcție maternă. Din aceste considerente Grigore Vieru, în elegia *Ai două inimi, mamă*, proiectează imaginea mamei în spațiul cosmic, dincolo de limitele planetare: *– Pe fag dulce-amărât/ Arde, mamă, alba-ți stea./ Te uitaşi la ea atât/ încât semeni azi cu ea* (*Steaua mamei*), transformând o situație monstruoasă într-un gest sublim – o inimă pentru Bucurie, iar alta pentru Durere: *Ai două inimi, mamă!/ Se văd în ochii tăi/ Ca spice mari şi coapte/ Ce sub un cer de arşiți/ Se scutură uitate/ Pe sfintele lor vii*. Poezia lui are pronunțate accente imnice care alternează cu nuanțele melancolice, lamentabile, atunci când nimic nu poate suplini dispariția mamei: *Nu-mi mai e dor de nimic, mamă,/ Numai de tine mi-i dor* (*Litanii pentru orgă*). Mama este, în viziunea poetică a lui Grigore Vieru, începutul tuturor celor văzute şi nevăzute, elementul primordial al existenței, continuitatea spațială şi temporală a neamului, adică pământul matern, mama-neamul, mama-graiul, mama-cântecul, mama-izvorul, mama-pâinea, mama-cuvântul, mama-tăcerea; mama-iubirea etc., iar iubirea maternă întrece iubirea tuturor femeilor, drept probă supremă servind faptul că numai mama acceptă să fie adusă jertfă în numele creației, făuririi, aidoma Anei din balada populară *Meşterul Manole*: *Pe mine/ mă iubeau toate femeile./ Mă simțeam puternic şi sigur./ Ca Meşterul Manole/ am cutezat/ să ridic o construcție/ care să dăinuie veşnic./ Am început lucrul/ şi le-am chemat la mine/ pe toate:/ pe Maria, pe Ana,/ pe Alexandra, pe Ioana…/ Care va ajunge întâi,/ pe-aceea-n perete o voi zidi./ Dar din toate femeile/ a venit una singură:/ Mama./ – Tu nu m-ai strigat,/ fiule?*! (*Mică baladă*).

În virtutea unor circumstanțe istorice concrete, specifice mai ales realității basarabene, Grigore Vieru a devenit un poet tribun, preluând, de unul singur, misiunea colectivă de a reprezenta, susține, proteja şi promova valorile naționale şi spirituale ale românilor basarabeni aflați sub dominație sovietică. Ca urmare, publicul basarabean l-a urcat pe Grigore Vieru pe soclul aspirațiilor naționale şi sociale şi l-a citit (*şi continuă să-l citească*) *nu atât pentru particularitățile inedite ale scrisului său, cât pentru rezonanța socială, colectivă a unor teme, subiecte, simboluri naționale etc. ce pot fi regăsite în poezia acestuia. Astfel, Grigore Vieru califică Poetul drept „acest duh al vieții" care încorporează într-o singură ființă un tribun şi un ascet. În ipostaza de ascet, Grigore Vieru e un liric, un afectiv, un patetic, un apropiat cântului în esența lui visătoare, de unde aluviuni folclorice, un om de o pasiune calmă cu aspirații general-umane;*

BDD-A6908 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:01 UTC)

iar în ipostaza de tribun se conturează omul de acţiune destinat să devină personalitate focalizantă, incendiatoare sau chiar personalitate întemeietoare. Fiind conştient de presiunea aşteptărilor colective, poetul îşi modifică şi îşi adaptează tematica şi ritmul liricii sale în conformitate cu această presiune colectivă, ajustează sau compensează realitatea istorică, proiectând-o, în imaginaţia poetică, fie spre un trecut liber şi demn, fie spre un viitor râvnit, eminamente distinct în raport cu prezentul vitreg. În acest sens este edificator poemul Pentru ea, poezie imnică consacrată limbii române: Pentru ea la Putna clopot bate,/ Pentru ea mi-i teamă de păcate,/ Pentru ea e bolta mai albastră/ Pentru limba, pentru limba noastră./ Dumnezeu prima oară/ Când a plâns printre astre,/ El a plâns peste Ţară/ Cu lacrima limbii noastre!/ Pentru ea ninsori se cern din spaţii,/ Pentru ea puternici sunt Carpaţii,/ Pentru ea e caldă vatra poamei/ Pentru limba, pentru limba mamei./ Pentru ea noi văruim pereţii,/ Pentru ea mai sunt răniţi poeţii,/ Pentru ea cresc florile visării/ Pentru limba, pentru limba Ţării./ Dumnezeu prima oară/ Când a plâns printre astre,/ El a plâns peste Ţară/ Cu lacrima limbii noastre! Generaţia resurecţiei din Basarabia nu îşi punea prea multe probleme moderniste sau postmoderniste înainte de 1990, aici problema fundamentală constituind-o lupta pentru salvarea şi cultivarea limbii române, pentru păstrarea identităţii şi demnităţii naţionale, pentru supravieţuirea estului românesc dintre Prut şi Nistru; în această luptă, în această rezistenţă antisovietică, dusă de intelectualitatea românească din Basarabia, reperul, idealul, simbolul, focul sacru pentru cauza naţională se întrezăreşte prin Eminescu, prin geniul eminescian. Tocmai din această cauză Grigore Vieru şi colegii săi şi-au ales, şi-au stabilit, între obiectivele fundamentale, arzătoarea, mistuitoarea misiune de a cultiva limba română, de a atinge lamura limbii literare române din poezia eminesciană. Acest deziderat capătă reverberaţii intime şi îndurerată expresie lirică în poezia cu titlul: În limba ta: În aceeaşi limbă/ Toată lumea plânge,/ În aceeaşi limbă/ Râde un pământ./ Ci doar în limba ta/ Durerea poţi s-o mângâi,/ Iar bucuria/ S-o preschimbi în cânt.// În limba ta/ Ţi-e dor de mama,/ şi vinul e mai vin,/ şi prânzul e mai prânz./ Şi doar în limba ta/ Poţi râde singur,/ şi doar în limba ta/ Te poţi opri din plâns,// Iar când nu poţi/ Nici plânge şi nici râde,/ Când nu poţi mângâia/ şi nici cânta,/ Cu-al tău pământ,/ Cu cerul tău în faţă,/ Tu taci atunce/ Tot în limba ta. Dragostea pentru limba română şi lupta lui Grigore Vieru pentru repunerea limbii române în drepturile ei fireşti justifică calificativul de pontif al limbii române pe care i l-au atribuit contemporanii. Pentru Grigore Vieru, Basarabia, inclusiv limba română, era, în componenţa imperiului sovietic, „un copil înfăşat în sârmă ghimpată".

Se ştie că volumul de versuri *Numele tău* constituie o cotitură radicală în creaţia poetului. Pe lângă valoarea poetică propriu-zisă a poemelor incluse în acest volum, să reţinem că trei poeme din volum sunt intitulate *Tudor Arghezi*, *Lucian Blaga* şi *Brâncuşi*, iar alte două sunt închinate lui Nicolae Labiş şi Marin Sorescu. Asemenea dedicaţii apar pentru prima oară în lirica basarabeană de după cel de-al doilea război mondial.

Grigore Vieru a fost portdrapelul celor care au luptat pentru limba noastră cea română, pentru grafie latină, pentru drapel tricolor, pentru *Deşteaptă-te*, *române!* Astăzi toate acestea par nişte patetisme căzute în desuetudine, dar în urmă cu 20 de ani ele erau rădăcina de foc a identităţii şi supravieţuirii Basarabiei ca pământ românesc.

Examinând versurile lui Grigore Vieru din perspectiva polisemiei unităţilor lexicale utilizate, am ajuns la concluzia că poezia poate fi definită drept o rugă adresată divinităţii prin care poetul pledează pentru reconstituirea unităţii naţionale sub egida limbii române. Fiind conştient de importanţa limbii pentru unitatea unui popor, poetul face din iubirea faţă de limba româna tema centrală a creaţiei sale. Poezia sa este, pe de o parte, un altar pe care poetul se dăruieşte întru unitatea poporului român şi, pe de altă parte, un sanctuar al sacrificiului. Tocmai din acest spirit de altruism total, Grigore Vieru devine un simbol

BDD-A6908 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:01 UTC)

al credinței în perspectiva unității poporului român. De altfel, poemele sale constituie un program literar, materializat într-un imn al uniunii de suflet şi simțire al poporului român. Poezia este scrisă sub semnul redefinirii unui adevăr privind identitatea şi unitatea noastră națională şi lingvistică, adică poetul reconstituie şi redefineşte frăția de sânge şi de limbă a românilor. Altfel spus, opera lui constituie o mare contribuție la reunificarea unei mentalități naționale, lingvistice şi spirituale pe care inamicii neamului nostru au dorit să o nimicească. Astfel, discursul lui Grigore Vieru, în egală măsură cel liric şi cel publicistic nu s-a diferențiat sau singularizat niciodată de activitatea socială a unui creator îngrijorat de tentativele de disipare a conştiinței naționale, opera lui fiind expresia unui spirit incendiar, care a aprins cuvinte pentru a lumina Limba Română şi Neamul Românesc. Ca **poeta militans**, Grigore Vieru îndeamnă poporul să se ridice la luptă împotriva terorii sovietice şi acest îndemn capătă rezonanța de bronz al clopotelor „de mobilizare" din vremea lui Ştefan cel Mare, reverberând într-un veritabil imn național: *Tu*, *preschimbată într-o gară*,/ *În care cine vrea coboară*,/ *Prin care cine vrea se plimbă*,/ *Scuipând în datini şi în limbă*./ *Schimbată crud de minți demente*,/ *În cruce de experimente*:/ *Îți bat piroane-n mâini*, *picioare*,/ *Te stingi şi parcă nu te doare*./ *Ridică-te din suferință*/ *şi din cazonă umilință !*/ *Ridică-te*, *Basarabie*,/ *Trecută prin foc şi sabie*,/ *Bătută ca vita*, *pe spate*,/ *Cu biciul legii strâmbate*,/ *Cu lanțul poruncitoarelor strigăte*:/ *Ridică-te! Ridică-te! Ridică-te! Ridică-te!* Cu toate acestea, Grigore Vieru nu a avut niciodată pretenția de om politic sau de tribun popular. Acest lucru este enunțat chiar de poet, când susține, cu regret, într-un interviu că *această lume*, *când apar în fața ei*, *aşteaptă de la mine o concluzie politică*, *o condamnare politică*, *şi mai puțin un poem nou*, *şi asta mă doare cel mai mult*. *Dacă m-ați ridicat în stima dumneavoastră ca pe unul dintre poeții preferați*, *stimați-mă ca poet*, *nu-mi puneți pe umeri atâtea poveri politice*. *Eu nu sunt un tribun*, *sunt liric*, *tragic*, *prăpăstios dacă vreți*, *dar nicidecum un pamfletist politic*.

Grigore Vieru a avut întotdeauna conştiința apartenenței sale la literatura română, conştiința de exponent al românității, cum anterior făcuseră predecesorii săi (Eminescu, Coşbuc, Goga etc.). Astfel, într-un catren fără titlu, Grigore Vieru se autoeticheteză ca: *Noros ori clar ca o amiază*,/ *Eu sunt poetu-acestui neam*/ *Şi-atunci când lira îmi vibrează*,/ *Şi-atunci când cântece nu am*.…

Aşadar, în cele de mai sus am examinat succint efectele poetice ale poeziei lui Grigore Vieru obținute doar ca urmare a utilizării măiestrite a polisemiei unităților lexicale şi rămâne să analizăm, în viitor, tot spectrul poetic al versului vierian prin prisma mutațiilor semantice ale unităților de vocabular.

SUMMARY

The author examines the poetic effects of the poetry of Grigore Vieru obtained only as a result of the managed using of the polysemy of lexical units. Thus, "mother", "source", "earth", "village" and "house" gets in Grigore Vieru's lyric the significance of sacred themes. Even the ordinary things are transformed in poetry by his divine grace. Grigore Vieru is a poet who assumes the mission to protect and promote the national and spiritual values of the basarabian Romanians who are dominated by the Sovietics, a poet who wants to save and cultivate the Romanian language.

BDD-A6908 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:01 UTC)